

NEZAVRŠENA PRESUDA

Dr. Hilmo NEIMARLIJA

Međunarodni sud pravde u Haagu je, u tužbi Bosne i Hercegovine protiv Srbije i Crne Gore, potvrdio izvršenje genocida u Srebrenici i masovnih ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti u drugim područjima Bosne i Hercegovine, ali je presudio da Srbija i Crna Gora nisu počinilac niti saučesnik u izvršenju genocida, već da je Srbija odgovorna za nesprječavanje genocida i za nekažnjavanje počinilaca.

Ova presuda, ovakva kakava jest, nekonzistentna je, kompromisna i nepotpuna. U mjeri u kojoj je pravno nepotpuna sudska presuda, ona je politička odluka i utoliko nepravedna i podložna različitim tumačenjima i intrumentalizacijama.

Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida odobrena je i predložena za ratifikaciju na zasjedanju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 9. decembra 1948. godine. Sa tog zasjedanja Generalne skupštine ostala je zapamćena izjava predstavnika Australije da je genocid tako zao čin da su čak i divljaci i zvijeri nesposobni počiniti ga. Izjava predstavnika

Australije bila je, ustvari, sugestivna ilustracija za glavni argument u raspravama o genocidu u Ujedinjenim nacijama, argument da je genocid u bitnom zločin države. Taj argument je zadržao suštinsku važnost u svim kasnijim utvrđivanjima uloge države i državnih institucija kao aparata vlasti u provođenju genocida.

U *Izveštaju o banalnosti zla*, glasovito svjedočanstvu o suđenju Eichmannu, Hannah Arendt citirala je Davida Rousseta, francuskog pisca i bivšeg zatvorenika koncentracionog logora Buchenwald: „Uspjeh esseovaca traži da izmučena žrtva dopusti da je se bez protivljenja vodi na vješala, da se odrekne otpora i da se do te mjere preda da izgubi vlastiti identitet. A to se nije događalo bez razloga. Niti uzalud, a niti iz pukog sadizma, essesovci nisu insistirali na toj pokornosti. Oni znaju da je sistem koji svoju žrtvu uništava i prije nego što je izvede na gubilište neusporedivo primjereniji od bilo kojeg drugog da se pomoću njega potlači čitav jedan narod i da ga se drži u ropstvu. Nema ničeg strašnijeg od tih procesija ljudskih bića, koja idu u smrt poput lutaka s pokrenutim udovima“. Da je mogla vidjeti snimak ubijanja bošnjačkih

mladića i dječaka koje su počinili pripadnici *Škorpiona*, Hannah Arendt zacijelo bi kazala da je to ono strašno od čega nema ništa strašnije. Ali, što bi rekla na presudu Međunarodnog suda pravde da se čin *Škorpiona* ne smatra djelom države Srbije, čiji su oni organ, jer se bez dokaza uzelo da ih je država Srbija stavila na raspolaganje nekom drugom organu vlasti?

Dvije i po godine prije snimljenog zločina *Škorpiona*, a nakon masovnih zločina u Bijeljini, Brčkom, Prijedoru, Sarajevu, svuda po Parizu bili su posterji koji su prikazivali zajedno Hitlera i Miloševića. Evropski intelektualci, koji su bili razočarani nespremnošću svijeta da reagira protiv zločina, govorili su tada o ponovnom vraćanju zasićene Evrope, onoga što je tridesetih godina dvadesetog stoljeća nazvano *minhenskim mentalitetom*, mentalitetom popuštanja i kompromisa sa zlom. Mi, koji smo živjeli užas i stradanja nevinih ljudi koje se ubijalo zato što su druge vjere, etničke pripadnosti i političke opcije, tada smo govorili o izdaji Evrope u Bosni, o uništavanju evropske ideje u opkoljenom, multikulturalnom i multietničkom Sarajevu. I ustrajavali smo u egzistencijalnoj razapetosti između identiteta žrtava i pripadnosti Evropi, koje se nismo željeli, niti mogli odreći. Bilo je to vrijeme kad je svijet gledao kretanje vojski iz Srbije preko Drine i kad je zatvarao oči pred njihovim zločinima i kad su oficijelne vlasti Bosne i Hercegovine podnijele tužbu Međunarodnom sudu pravde.

U silini želje za istinom i potrebe za pravdom, čekali smo presudu suda pravde koji predstavlja Ujedinjene nacije, koji predstavlja čitav svijet. A svijet i pravda za nas su ostali, usprkos svemu, u najtješnjem odnosu. Stara latinska izreka kaže: „Neka bude pravda, pa makar propao svijet“ („Fiat iustitia, pereat mundus“).

Mi smo očekivali presudu vjerujući da svijet ne može opstati bez pravde, da će svijet propasti ako pravda ne bude izvršena. I zato je oglašavanje presude za većinu nas bilo teško podnosivi udar na svijesti i osjećanja, na memoriju i samopoštovanje. Presuda je u trenutku svela

egzistenciju svakoga od nas na razapetost između identiteta žrtve i pripadnosti čovječanstvu. Kao što su se u vrijeme agresije počele razilaziti i sukobljavati naše pripadnosti zemlji, tradiciji i Evropi, tako su se sada odjednom razišla naša osjećanja pripadnosti nacionalnoj zajednici i pripadnosti čovječanstvu. Umjesto zadovoljenja ljudske žeđi i gladi za istinom i pravdom, umjesto smirenja, dobili smo razočarenje, gorčinu i muku od vulgarizacije istine i pravde. Evropski intelektualci, koji su osudili presudu kao susprezanje istine i neizvršavanje pravde, našli su u njezinoj nekonzistentnosti i nepotpunosti kompromis svijeta sa radikalnom Srbijom, podlijeganje mlakoga svijeta strahu od *vajmarskog sindroma* i mogućnosti javljanja novih Miloševića u Srbiji.

Presuda Međunarodnog suda u Haagu nije opovrgla istinu, ali nije ni potvrdila istinu u njezinoj cjelovitoj evidentnosti. Utvrđujući zločin genocida i druge teške zločine, koje nikad i nigdje nisu mogli pripremiti i počinuti pojedinci bez moći države, presuda nije izvršila pravdu kao zadovoljenje prava žrtava. U isti mah, ona nije ni doprinos budućem vršenju pravde i sprječavanju zločina, jer ne sadrži poruke obeshrabrenja za potencijalne počiniocce genocida i drugih masovnih zločina. Upravo tome suprotno. Kao presuda sa nespornim udjelom političkog smisla, ona upućuje na razumijevanje u primarnom horizontu politike kao faktičkih odnosa moći. U vremenu kad ravnoteža straha od upotrebe atomskog naoružanja sprječava velike sile svijeta da se upuštaju u međusobne sukobe, toleriraju se i politički rješavaju nasilja velikih naroda nad malim narodima, sukobi među malim narodima i nasilja malih naroda nad još manjim narodima. A prepuštanje nasilja, zločina i kazne politici uopće znači njihovo podvrgavanje bojama u kojima se miješaju svijetlo i tamno i gdje ništa nije konačno. Konačno političko rješenje značilo bi ostvarenje politike, njezin kraj i kraj vršenja moći.

Kao presuda koja nije ostvarenje pravde, niti u jednakosti prava, niti u jednakovrijednosti zločina i sankcije, presuda Međunarodnog

suda pravde zahtijeva političko utvrđivanje i institucionaliziranje njezinog pravnog nedostatka.

„Pravda je prva vrlina društvenih ustanova, kao što je istina prva vrlina misaonih sistema.“ Tako tvrdi John Rawls u glasovitoj *Teoriji pravde*. Riječ je, dakle, o našoj svijesti i našoj praksi, o našoj sposobnosti predočavanja. Vrlinu našeg mišljenja iskazat će jasni pojmovi o odgovornosti i krivici za genocid u Srebrenici i zločine u Prijedoru, Brčkom, Bijeljini, Sarajevu, Zvorniku. Kao što nije istina da su te zločine pripremili i počinili pojedinci, nije istina ni da ih je počinio srpski narod, i ta laž odgovara samo zločincima, njihovim pomagačima i istomišljenicima.

U danima pred obznanjivanje presude, jedan je bošnjački političar govorio o tužbi Bosne i Hercegovine kao njegovoj osobnoj odgovornosti i zasluži i na tu priču nije bilo nikakve reakcije. Sada je očigledno da krivica policije Republike Srpske po presudi Međunarodnog suda pravde traži sudsko sankcioniranje i da pokretanje tog postupka pretpostavlja inicijative bosanskohercegovačkih i bošnjačkih institucija. A sposobnost našeg predočavanja zločina koji su nad nama izvršeni, našeg oživljavanja ključnih iskustava koja simbolizira ime *Srebrenica*, što je priključeno imenima *Auschwitz* ili *Hirošima*, u nesrazmjeri je sa našom sposobnošću zaboravljanja i previđanja.